

Türk-Amerikan İlişkileri Potansiyel İşbirliği ve Çatışma Alanları - Barçın Yinanç

ABD’de seçimleri kazanan Joe Biden’ın başta dışişleri bakanlığı ve ulusal güvenlik danışmanı olmak üzere kilit görevlere kimi getireceğine dair bilgiler somutlaştıkça, ikili ilişkilerin seyrine dair senaryolar da daha somut hale gelmeye başladı.

Türk-Amerikan ilişkilerinde potansiyel işbirliği/çatışma alanlarını mercek altına almadan önce, uluslararası ilişkilerde hiç küçümsenmemesi gereken liderlerin karakter özellikleri, liderler arası kimya uyuşması ve ekip meselesine eğilmekte fayda var.

Biden'ın Türkiye'yi uzun yıllardır yakından tanıdığına dair çok şey yazıldı çizildi. Fakat, Biden'ın Türkiye'yi iyi bilmesi kadar, Delaware'i temsil eden bir senatör olarak geçmişten bu yana ABD dış politikasının kritik gündem maddelerini yakından takip eden birisi olması da önemli. 1990'lı yıllarda Bosna-Hersek Savaşı sırasında bir Birleşmiş Milletler (BM) tankı önünde kurşun geçirmez yecele verdiği resim, uzun süredir ilk kez uluslararası ilişkilere bu kadar hâkim bir ismin Oval Ofis'teki koltuğa oturacağını göstermesi açısından anlamlı.

Bu nedenle Biden'ın Türkiye'ye genel yaklaşımının, Ankara'nın yakın ve uzak coğrafyasında oynadığı rol üzerinden ve elbette büyük resme bakma pratiğinden şekillenecek olmasının ikili ilişkiler için avantaj olması beklenir.

Aslında 4 Kasım'da yapılan seçimlerin sonuçlarının açıklanmasından hemen önce, seçim kampanyasını yürüten yetkililer Biden'ın seçilmesi durumunda mesaisinin beşte dördünü içerdeki sorunların çözümüne ayıracağını söylemişlerdi. Tabii bu hesap, Senato'da çoğunluğun Demokratlara geçmesi senaryosuna dayanıyordu. Fakat, Demokratlar Senato seçimlerinde beklediklerini bulamadılar. Senato'daki son durum Georgia Eyaletindeki senatör seçimlerinin (adayların yüzde 50'nin üzerinde oy alamaması nedeniyle) Ocak'ta yenilenmesinin ardından netleşecek. Bu oylama sonucunda Demokratlar, halen Cumhuriyetçilerin elindeki iki senatörlüğü alırlarsa sandalyeler 48-48 eşit hale gelecek ve Başkan Yardımcısı Kamala Harris'in oyuyla kıl payı bir çoğunluk sağlanmış olacaklar.

Senato'da sağlam bir çoğunluk elde edemediği ve iç politikada atacağı adımlar Senato'ya takılabileceği için Biden'ın kısa dönemde dış politika üzerinden başarı arayışına gidebileceği yorumları da yapılıyor. Zaten seleflerine oranla uluslararası ilişkilerde aktif rol oynamaya çok daha istekli olan Biden'ın, bu nedenle de dış politika konularına beklenenden daha fazla vakit ayırması söz konusu olabilir.

Biden'ın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'la başkan yardımcılığı döneminden gelen ilişkilerini gözönünde tutup, Türkiye gibi zorlu bir dosyayı ele aldığı anda sorunları aşabilmek için öncelikle üst düzey diyaloga yönelmesi beklenebilir. Bazı yorumcuların Biden'lı liderliğindeki Amerika ile Türkiye

ilişkilerinin daha da kötüleşeceği görüşünü savunmalarına karşın, German Marshall Fund'un Başkan Yardımcısı Ian Lesser'ın bu ay (Kasım) düzenlenen bir panelde dediği gibi, yönetimler iktidara sorun çözmeye gelirler, mevcut sorunları daha da kötüleştirmeye değil. Biden da ilk aşamada Türkiye'yle ilişkilerdeki sorunları yönetebilmek için en azından Erdoğan'la diyaloga şans tanıyacaktır.

Öte yandan, Donald Trump döneminde erozyona uğrayan kurumları tekrar kararla alma mekanizmasına dahil edecek olan Biden'ın, gerek Erdoğan'la kişisel iletişimini gerekse iki ülke arasındaki kurumsal ilişkilerini, yakın çalışma arkadaşlarının görüşleri de etkileyecektir. Bu bağlamda, Türkiye "sertlikten ve yaptırımdan başka bir tavırdan anlamaz" diyenlerle, "çatışmacı politika sonuç vermez, Türkiye'yi kaybetmemek gerekir" diyenler arasında kalacaktır.

Bu noktada, ilk aşamada ikinci grubun ağırlık basacağına dair bazı işaretler de var. Örneğin Biden'ın dışişleri bakanı tercihi olarak kesinleşen Antony Blinken'ın katıldığı toplantılarda, Türkiye'yle daha yapıcı bir ilişkinin yolunu bulmak istedikleri yolundaki söylemi önemli. İki taraf arasında ciddi sorunlar ve görüş ayrılıkları olmasına karşın, iki ülkenin birlikte daha etkin çalışmasının yollarını aramanın daha mantıklı olacağını vurgulayan mesajları da dikkat çekici.

Biden'ın dış politika danışmanlarından Michael Carpenter'ın 9 Kasım'da Zoom üzerinden Yunanistan'da düzenlenen bir toplantıya katılarak yaptığı açıklamayı da hatırlatmak gerekir. Carpenter, Amerika'nın yeni yönetiminin Türkiye'yi köşeye sıkıştırarak, ekonomisini çökertip, Türkiye'nin daha saldırgan tutumlara itilmesine neden olacak yaptırımlardan yana olmadığını söyledi.

Yaptırım Silahı İlk Aşamada Rafta Bekletilir

Bu iki kilit ismin söylemlerinden Biden'ın gelir gelmez yaptırım silahını çekmeyeceğini tahmin edebiliriz. Zaten iktidara yeni bir yönetimin gelişi ilişkilerde yeni bir sayfanın açılması için önemli bir fırsat yaratır ve gerek Washington gerekse Ankara'nın bu fırsatı değerlendirmesi beklenir.

Fakat yaptırımlar konusunda Biden'ın Kongre baskısı altında kalacağı da muhakkak. Senato'da çoğunluğa sahip olmaması Biden'ın işini zorlaştıracaktır. Bununla birlikte Senato'daki neredeyse 30 yıllık geçmişiyle ABD'nin yeni başkanının, istemesi durumunda zaman kazanmak için hangi yöntemlere başvuracağına dair gerekli deneyime sahip olduğunu da hesaba katmak gerekir.

Biden yönetimi çatışma alanlarının nasıl yönetilip, işbirliği alanlarında nasıl daha etkin çalışılabileceği yönündeki beklentilerinin neler olduğuna dair Türkiye'ye net mesajlar verip, zemin yoklaması yapıp, Ankara'dan gelecek sinyaller doğrultusunda politikasını şekillendirecektir.

Kısa Vadede En Büyük Sorun S-400 Füzeleri

Hiç kuşkusuz çözülmesi en zor konuların başında yaptırımlara kaynaklık eden Rusya'dan satın alınan S-400 hava savunma sistemi geliyor. S-400 füzeleri Türkiye'ye ulaştığı anda, hatta ABD seçimlerinin hemen öncesinde denemelerinin yapıldığı anda yaptırım düşmesine basılmamış olmasına dikkat çekelim.

Türkiye'nin S-400'ler konusuyla ilgili NATO'da teknik görüşmeler yapılması önerisini Washington şimdiye kadar kabul etmedi. Yine de, Türkiye'nin S-400'leri hemen aktive etmemesi karşılığında, konunun doğrudan ikili görüşmelerde ele alınarak, diğer konularda ne kadar pozitif gündem yaratılabileceğine bakmak için zaman kazanılması yoluna gidilebilir.

Türkiye-Rusya Denklemi

ABD'nin yeni yönetiminin işbaşı yapar yapmaz yaptırım yoluna gitmemesinin bir nedeni diyaloga şans tanımaksa, diğer nedeni de zıtlaşmanın Türkiye'yi daha fazla Rusya'ya doğru itmesi, bunun da Moskova'ya uygulanacak sertlik politikası ile çelişmesi olacaktır.

Donald Trump'ın tersine Biden'ın Rusya'ya karşı daha sert bir politika izlemesi bekleniyor. Türkiye'nin gerek Kafkaslar'da, gerek Libya'da, gerekse Suriye'de Rusya'yı dengeleyen bir siyaset izlediği düşünülürse, ABD'nin Rusya'ya sertlik politikasını Türkiye'yi karşısına alarak değil, yanına alarak daha kolay izleyeceğini hesap edeceği düşünülebilir.

ABD'nin Avrupa Merkezli Siyaseti, Türkiye-AB İlişkilerine Olumlu Yansır

Türkiye'nin ABD için Rusya'yla ilişkilerini özel olarak soğumaya alması beklenemez. Fakat Biden'ın uluslararası ilişkilerde çok taraflılığa ağırlık vereceğini hatırlarsak, bu bağlamda Trump döneminde soğuyan NATO ile ilişkilerin yeniden canlanması Ankara-Washington hattına da olumlu yansıma yapacaktır.

Söylemde olmasa da Türkiye, NATO ile ilişkilerine büyük önem atfediyor ve özellikle NATO operasyonlarına en fazla katkı yapan ve yapmaya istekli ülkelerin başında geliyor.

Öte yandan, Biden'ın NATO üyesi ülkelerin liderleriyle kuracağı sıcak ilişkiler, Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkeleriyle ilişkilerinde yaşadığı sorunlarda havanın yumuşamasına da katkıda bulunabilir. Biden'ın özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'la diyalogu, Paris'in son dönemlerde Türkiye karşıtı tavırlarını frenleyici bir etki yapabilir.

Benzer şekilde, özellikle Doğu Akdeniz geriliminde de ABD'nin daha fazla rol oynayacağına ve Trump döneminde Atina lehine kayan dengede Ankara lehine oynamaya da şahit olabiliriz.

Demokrasi ve İnsan Hakları Yeniden Gündemde

Ancak hiç kuşkusuz AB ile ilişkilerin çıkmaza girmesinde temel etkenlerden olan demokratikleşmede geriye gidiş ile temel hak ve özgürlükler konusunda getirilen kısıtlamaların, Washington'la ilişkilerde de artık kendisini daha fazla hissettirmesi kaçınılmaz olacak.

Biden yönetimi insan hakları ve demokratikleşme alanlarında Türkiye'den açılım beklentisine girecek ve bu yönde daha fazla baskı uygulayacaktır. Türkiye'den istenen açılım gelmediği oranda da ilişkilerdeki sorunların aşılması güçleşecek, yaptırımlar, Halkbank davası gibi dosyalar, Demoklesin kılıcı gibi her daim gölgelerini hissettirecektir.

Suriye; Türkiye-ABD İlişkilerinde En Büyük Ayrışma Noktası

Özellikle Kürt sorununda bir açılım gelmemesi, ki şimdilik buna dair bir işaret görünmüyor, Suriye meselesinin Ankara-Washington hattında S-400'lerden sonra en şiddetli ayrışma konularından biri olmayı sürdürmesine yol açabilir. ABD'nin IŞID'a karşı Türkiye'nin PKK'nın Suriye uzantısı olarak gördüğü YPG'yi silahlandırma politikasının fikir babaları olan ekibin Washington'a dönüyor olması, hiç kuşkusuz Ankara'da büyük bir huzursuzluk yaratmış olmalı.

Washington'un Suriye politikasının şekillenmesinde Ankara'nın ne ölçüde etkili olabileceği, YPG'ye yönelik silah transferi gibi konularda Biden'ın, özellikle askeri kanadın katkısıyla nasıl bir tutum takınacağı iki ülke arasındaki ilişkilerin genel havasında belirleyici bir rol oynayacaktır.

Ankara'nın Türk-Amerikan ilişkilerinde ek bir travma yaratan Suriye politikasından dolayı Barack Obama'nın ekibini sorumlu tuttuğu ve bu ekibin kilit isimlerinin Washington'a döndüğünü düşünürsek, iyimser olmak için çok neden

olmadığı düşünülebilir.

Fakat, Afganistan ve Irak'taki askeri varlığını azalttıkça bu ülkelerle ilgili olarak Ankara'yla daha fazla dirsek temasına girecek olan Biden yönetiminin, İsrail ve İran politikalarına getireceği farklar, Suriye'de de bazı nüanslı adımlara gitmesine yol açabilir.

Biden'ın, İran'ın nükleer enerji konusundaki çalışmalarını denetim altına tutabilmek için yapılan anlaşma düzenine geri dönmek istemesi, Benyamin Netanyahu liderliğindeki İsrail'le ve Muhammed Bin Selman yönetimindeki Suudi Arabistan'la ilişkilere mesafe koyacak olması, Ankara-Washington hattında olumlu yansımaları beraberinde getirebilir.

Sonuç olarak Biden da her ne kadar ağırlığı Çin'le rekabete vermek istese de, Avrupa'yı merkeze alan bir ekiple işbaşı yapacak. Başta Transatlantik ilişkiler olmak üzere çok taraflılığı öne çıkaracak Biden yönetimi ile Ankara'nın dış politikasında örtüşen pek çok nokta bulunabilir. Fakat ilişkilerin seyrini temel olarak S-400 sorunu ile Suriye konusunda uzlaşma bulunup bulunamayacağı, uzlaşmazlık durumunda ise bu durumu iki tarafın nasıl yöneteceği belirleyecektir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yönetim şekline ilişkin ciddi eleştirileri olan Biden ve ekibi, ilk aşamada yapılacak diyalog denemelerinden sonuç alınamayacağı görüşüne varırsa, Ankara'nın canını yakacak türden bir yaptırım silsilesini, Türkiye'de yaklaşan seçimleri de gözönüne alarak kademeli olarak uygulamaya sokacaktır.

Barçın Yinanç, halen Halen serbest gazeteci olarak çalışmaktadır. 1991 yılından bu yana Türk dış politikasını takip ediyor. 1991-2005 yılları arasında sırasıyla Milliyet Gazetesi, TV8 ve CNN Türk Ankara bürolarında diplomasi muhabiri olarak çalıştı. Çok sayıda uluslararası toplantıyı yerinden izledi, yabancı liderlerle röportajlar gerçekleştirdi. 2005 yılında İstanbul'a taşınarak CNN Türk ve Referans gazetesinde çalıştı. Ardından Hürriyet Daily News'a geçti, gazetenin çeşitli kademelerinde görev aldı. Son on yıldır gazetenin röportajlarını gerçekleştirmesinin yanı sıra dış politika ve uluslararası ilişkiler ağırlıklı köşe yazarlığı yaptı. Yinanç ODTÜ uluslararası ilişkiler bölümü mezunu.

Bu yazıya atıf için: Barçın Yinanç, "Türk-Amerikan İlişkileri Potansiyel İşbirliği

ve atışma Alanları", *Panorama*, evrimii Yayın, 25 Kasım 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/11/25/turk-amerikan-iliskileri-potansiyel-isbirligi-ve-catisma-alanlari/>

Telif@*UIKPanorama*. Bu yazının tüm evrimii ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneđini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editrlerini ve diğer yazarları bağlamaz.